

PODKLADY O ZRAKOVÉM A KOMBINOVANÉM POSTIŽENÍ **Výuka jaro 2021, PhDr. Petra Röderová, Ph.D.**

Okruhy:

Poradenství a poskytovatelé sociálních služeb pro osoby s postižením zraku
Kompetence osob s postižením zraku

Poradenství pro osoby se zrakovým postižením

Poradenství a intervence je v ČR poskytována:

- Střediska rané péče
- SPC
- Tyfloservis, o.p.s.
- Krajská TyfloCentra
- SONS

Raná péče pro rodiny s dětmi se zrakovým postižením

Zákon č. 108/ 2006Sb. uvádí definici:

Raná péče je terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které má zdravotní postižení, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.

Poslání, cíle a zásady rané péče, viz.: <https://www.ranapece.cz/poslani-cile-a-zasady/>

Raná péče = early intervention, Frühförderung

- od konce 60. let v USA
- dále Skandinávie, Evropa
- v ČR od r. 1990

Raná péče o děti se zrakovým postižením v ČR

- realizace ve **Střediscích rané péče (SRP)** (více na www.ranapece.cz)
- zřizována "**Společností pro ranou péči**" a **Raná péče EDA, o.p.s.** (www.eda.cz)

V péči jsou rodiny s dětmi s postižením, převážně s kombinovaným. Viz statistiky: <https://www.ranapece.cz/statistiky-2018/>

Raná péče jako proces

1. nabídka služeb (provádí především lékaři různých specializací, doporučují)
2. přijetí klienta do péče
3. diagnostika
4. poskytování služeb
5. přechod dítěte do vzdělávacího zařízení (v poradenské péči do SPC)
6. ukončení péče

Znaky rané péče

- včasná péče o dítě (intervence) **od narození do 7 let**
- týmová práce (speciální pedagog, instruktor zrakové stimulace, sociální pracovník, + externí spolupracovníci)
- spolupráce s rodiči
- působení na společnost

Klienti SRP

- Rodiče s dítětem, které má zrakové nebo kombinované postižení, ve věku od narození do 7 let (příp. do nástupu do předškolního zařízení)

Služby SRP

- návštěvy v rodině
- zasílání informací/ časopisů
- organizace týdenních rehabilitačních pobytů
- půjčování hraček a spec. pomůcek do rodin
- organizace seminářů

Pro rozvoj zraku se provádí zejména posouzení zrakových funkcí a následně zraková stimulace

Etapy (zkráceno):

- motivace (nasvícením předmětu, zvukem..)
- zaměření pozornosti (+ přenášení pozornosti)
- senzomotorická koordinace (oko-ruka, orientace v prostoru, od tří let i na ploše)
- rozlišování tvarů na obrázcích/ piktogramech (dále vnitřní členění obrázků)

Speciální pomůcky pro zrakovou stimulaci:

- Panenka Lea
  - audiovizuální panel
  - Little room (pokojíček) a další pomůcky z využívané při tzv. Aktivním učení
  - Light box (světelný panel)
  - zrakově stimulační karty
  - nasvícení tzv. „černým světlem“
  - audiovizuální panel
- >> používají se kontrastní, výrazné barvy, různé materiály

Více na www.ranapece.cz; www.eda.cz

Sociální rehabilitace a tyflorehabilitace

J. Jesenský (2007) hovoří o systému tzv. tyflorehabilitace – lze popsat jako ucelený systém rehabilitace osob se zrakovým postižením různého věku v oblasti sociální, pedagogické, pracovní a léčebné.

U osob s postižením zraku hovoříme o sociální rehabilitaci, prof. Jesenský ji rozdělil do dvou stupňů:

tzv. Sociální rehabilitace I . stupně

= základní dovednosti, práce se speciálními pomůckami

- poskytuje např. Tyfloservis o.p.s., PRRS Dědina o.p.s.

tzv. Sociální rehabilitace II. stupně

= klient už zvládá základní dovednosti a sebeobsahu, 2. stupeň nabízí např. nácvik práce s počítačem, zaměstnávání, volný čas apod.

- poskytují např. krajská TyfloCentra, PRRS Dědina o.p.s.

1. SONS - Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých

Historie: 1989 * ČUNS (Česká unie nevidomých a slabozrakých)

- budování sítě ambulantních středisek pomoci
- Rehabilitační a rekvalifikační středisko
- Středisko pro odstraňování architekt. bariér
- Středisko pro výcvik vodících psů
- Slepecké muzeum aj.

1996 - ČUNS + Společnost nevidomých a slabozrakých ČR = SONS (působení od 1.1.1997)

SONS – odborná střediska, zejm. v Praze

- Středisko integračních aktivit, prac. uplatnění a sociálně právního poradenství
- Metodické centrum informatiky
- Výcvik vodících psů
- Oddělení pro zahraniční styky a kulturně osvětovou činnost
- Metodické středisko pro odstraňování archit. bariér
- Prodejna pomůcek

Další přímé poradenské služby v tzv. odbočkách SONSu po celé republice, nabízí služby v oblastech:

- asistence
- poradenská činnost
- podpora prac.uplatnění
- krátkodobé rekondiční a rehab. pobyty
- volnočasové aktivity

- osvětová činnost + časopisy (ZORA)

Obdobné organizace existují také v zahraničí. Doporučuji nahlédnout na:

Americkou AFB – více na www.afb.org

Britskou organizaci RNIB – <https://www.rnib.org.uk/>

Německou organizaci - <https://www.dbsv.org/> aj.

Více o SONS na www.sons.cz

2. Tyfloservis, o.p.s.

- vznik v r. 1991

- Oblastní ambulanti střediska, více na [www: <http://www.tyfloservis.cz/krajaska-strediska.php>](http://www.tyfloservis.cz/krajaska-strediska.php)

- tým: proškolení instruktoři

Klienti:

- dolní věková hranice 15 let

- služby využívají lidé se získaným i vrozeným postižením zraku, se zhoršující se schopností vidění (např. při potřebě nové pomůcky, nácviku nové trasy apod.)

- kombinované postižení (především poradenství)

Poskytuje:

- nácvik orientace v prostoru a samostatného pohybu

- nácvik sebeobsluhy (stravování, os. hygiena, péče o oděvy a domácnost, přípravy pokrmů...)

- nácvik čtení a psaní Braillova písma

- nácvik psaní na klávesnici/psaní na kanc. stroji

- nácvik vlastnoručního podpisu

- nácvik sociálního kontaktu a komunikace

- nácvik využívání zbytků zraku a kompenzace jeho absence

- poradenství ve výběru pomůcek a nácvik jejich použití

Tyfloservis, o.p.s. - realizace služeb

- především práce v terénu - individuální návštěvy (např. užití lupy v domácím prostředí, poradenství s osvětlením, nácvik konkrétní trasy pro samostatný pohyb)

- ambulanti návštěvy

Více na www.tyfloservis.cz

(pod záložkou „publikace“ naleznete volně ke stažení téměř veškeré letáky a publikace s kvalitními informacemi)

3. Krajská TyfloCentra (psáno TyfloCentrum....., o.p.s.)

Nemá jednotné ředitelství jako Tyfloservis, jednotlivá střediska jsou samostatná a nabízejí podobné, nikoli totožné služby

Krajská TyfloCentra - služby

= Služby soc. rehabilitace II . stupně v souladu se zákonem č. 108/20096 Sb.

Příklad:

A. Centrum sociálních služeb pro nevidomé a slabozraké (někde jako Centrum denních služeb)

- asistentské služby
- sociálně-právní poradenství
- sociálně aktivizační služby

B. Centrum pomůcek a informatiky

- poradenství, konzultace a nácvik použití kompenzačních pomůcek
- přípravné, základní a nástavbové kurzy obsluhy pomůcek + práce s internetem
- digitalizace úpravy textů, slepecký a zvětšený tisk, vyhledávání na internetu
- technické poradenství v oblasti informačních a komunikačních technologií

Střediska TyfloCenter - více na www.tyflocentrum.cz

4. Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s. (zkráceno na PRRS Dědina, o.p.s.)

- od r. 1994
- zřizovatelem SONS, od r. 2001 samostatná o.p.s.
- klienti: lidé se získaným nebo vrozeným zrakovým postižením, lidé s kombinovaným post.

Služby:

- sociální rehabilitace
- pracovní rehabilitace
- rekvalifikace

Rekvalifikační kurzy (jaro 2020, na www.dedina.cz):

Název kurzu	Délka kurzu
Nevidomý a slabozraký masér ve zdravotnictví	16 týdnů
Pomocné práce v keramické dílně	9 týdnů
Pomocné práce v tkalcovské dílně	19 týdnů
Obsluha osobního počítače	5 týdnů
Pracovník v kartonážní výrobě	18 týdnů
Dráteník/drátenice	9 týdnů

- klient získá osvědčení s celostátní platností

Hrazení pobytu:

- především ÚP dle místa trvalého bydliště, možno požádat o příspěvek sociální odbor příslušného úřadu

Vybrané krátkodobé rekvalifikační kurzy nabízí také krajská TyfloCentra.

5. Pobytová zařízení pro osoby se zrakovým postižením

Pro klienty se zrakovým postižením a s kombinovaným postižením existují také pobytová centra sociálních služeb:

- Praha – Palata (více na www.palata.cz)
- Brno Chrlice (více na [www: www.centrumchrlice.cz](http://www.centrumchrlice.cz))

+ Dům sv. Cyrila a Metoděje Opava-Vlaštovičky pod Charitou
více na <http://www.charitaopava.cz/?page=texty&id=57&IIgen=11&IIIgen=62>

Nabídka: ubytování, poradenství a sociální rehabilitace, zdravotnické a rehabilitační služby, volnočasové aktivity, kurzy

Další důležité neziskové organizace:

- Okamžik www.okamzik.cz
  - www.nevidomimezinami.cz
- Slepíši Tasov <http://www.slepisi.eu/>
- Tandem Brno www.tandembrno.org
- Kafíra <http://kafira.cz>
- Asociace rodičů a přátel dětí nevidomých a slabozrakých v ČR
<http://www.asociacerodicu.estranky.cz/>
- Vodicí psi: SONS Praha <http://www.vodicipsi.cz>
- Vodicí pes, o. s. Brno <https://www.vycvikvodicichpsu.cz/>

Klíčové kompetence osob se zrakovým postižením

Kompetence (dle RVP ZV)

- kompetence k učení

- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské

Další klasifikace kompetencí

- tyto klasifikace upozorňují na to, že kromě běžných kompetencí, jejichž zvládnutí se očekává u žáků a studentů bez postižení, existují kompetence specifické, které přesahují běžný rámec. V tomto smyslu musí člověk s postižením zraku zvládat více než člověk bez postižení.

Tyto kompetence jsou posilovány v rámci edukace a také v rámci tzv. tyflorehabilitace.

1. Klasifikace dle ICEVI – dostupné na [www: <http://www.icevi-europe.org/topics/vt/vtw1/topic2.html>](http://www.icevi-europe.org/topics/vt/vtw1/topic2.html), [cit. 18.1.2006]

KOMPETENCE BĚŽNÉHO KURIKULA

- Kompetence organizační
- Kompetence k řešení problémů
- Zodpovědnost za práci
- Kompetence spolupracovat v týmu
- Autonomie
- Mezilidské vztahy
- Aktivní přístup k profesní přípravě a výkonu práce
- Adaptabilita
- Schopnost evaluace pracovních podmínek
- Profesní účast a plnění závazků
- Kompetence využití získaných vědomostí

KOMPETENCE SPECIFICKÉHO KURIKULA

- Schopnost orientace v prostoru samostatného pohybu
- Funkční a kompenzační kompetence včetně komunikace
- Sociální kompetence
- Kompetence pro samostatný život
- Kompetence pro volnočasové aktivity
- Schopnost poradit si v profesní přípravě a výkonu profese dle typu postižení
- Kompetence k využití technologií pro zrakově postižené
- Kompetence k využívání zraku

Použité a doporučené literární a internetové zdroje:

BARTOŇOVÁ, M., BYTEŠNÍKOVÁ, I, VÍTKOVÁ, M. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřské škole- Brno : Paido. 2012. ISBN 978-80-7315-237-6

BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. et.al. Specifika vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími v inkluzivním prostředí základní. Brno : Paido 2013 ISBN 978- 80-210-6646-5.

BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami II., Education of Pupils with Special Educational Needs II. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-210-4736-5.

BASLEROVÁ, Pavlína. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3376-9. (také online v PDF formátu)

BASLEROVÁ, Pavlína. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3307-3. (také online v PDF formátu)

ČÁLEK, O., HOLUBÁŘ, Z., CERHA, J. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.

FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením. 1. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 158 s. ISBN 978-80-244-1857-5.

HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání. Brno : Paido. 2007. ISBN : 978-80-7315-145-4.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí. Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál. 2004. ISBN 80-7178-888-0

HRADILKOVÁ, T. *Praxe a metody rané péče v ČR: průvodce sociálním modelem*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1386-4.

JANKOVÁ, Jana a Dagmar MORAVCOVÁ. *Asistent pedagoga a dítě se zrakovým postižením*. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-61-9.

JESENSKÝ, J. *Prolegomena systému tyflorehabilitace, metodiky tyflorehabilitačních výcviků a přípravy rehabilitačně-edukačních pracovníků tyflopédického spektra*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. 659 s. ISBN 9788086723495

KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. 1. vyd. Praha: Academia. 2005. ISBN 80-200-1307-5.

KOCHOVÁ, K., SCHAEFEROVÁ, M. *Dítě s postižením zraku: rozvíjení základních dovedností od raného po školní věk*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0782-5.

LUDÍKOVÁ, L. Vzdělávání hluchoslepých I. Praha: Scientia. 2000. ISBN 80-7183-225-1.

MORAVCOVÁ, D. Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem. Praha. Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4

RÖDEROVÁ, P. *Edukace osob se zrakovým postižením v osobnostním pojetí*. 2015. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 203 s. ISBN 978-80-210-8091-1. Výsledek vznikl v rámci specifického výzkumu na vysoké škole.

VÍTKOVÁ, M. a kol. Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3